

DOI 10.36074/logos-03.03.2023.38

ВИТИНАНКИ ПАРАСКИ ПЛИТКИ–ГОРИЦВІТ (1927-1998)¹

ORCID ID: 0000-0002-6416-5037

Косицька Зінаїда Миколаївнаканд. мистецтвознавства, наук. співробітник
*Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України*

УКРАЇНА

Вирізування витинанок з кольорового паперу в селах України в різних регіонах набуває поширення від кінця XIX ст. Про паперові оздоби народних майстрів Верховинського району Івано-Франківської області, де в с. Криворівня жила письменниця і збирачка фольклору Параска Плитка-Горицвіт, тривалий час у науковій літературі не знаходимо інформації. Після експедиції 2012 року до Косівського району авторкою статті був опублікований матеріал про народних майстрів Гуцульщини [1], серед яких виразною постаттю є П. Плитка-Горицвіт, нині відома не тільки в своєму краї, а й у багатьох куточках України.

Її справжнє ім'я – Параска Плитка, псевдонім – Горицвіт. Жінці випала складна доля: народилася в сім'ї коваля, освіту отримала в початковій школі, перед Другою світовою війною мріяла навчатися в університеті, але в Німеччині довелося тяжко заробляти на прожиток у наймах, де її дуже принижували. Це змусило дівчину повернутися до Криворівні, згодом вона як зв'язкова допомагає Українській Повстанській Армії, за що була пізніше депортована до Сибіру. В таборах відсиділа десять років, п'ять із них ходила на милицях через обмороження ніг. Після повернення додому пережила особисту драму, оскільки батьки, бажаючи доньці чоловіка з місцевих парубків, знищили листа від приятеля, якому симпатизувала ще в таборах. Тоді була втрачена найменша надія на зв'язок. Після непорозумінь із рідними вона попросила батька збудувати їй окрему хату, де й поселилася.

Ще в сибірських таборах під час тяжкої хвороби майбутня письменниця дала обітницю, що в разі одужання буде прославляти Бога, і вона постійно дотримувалася свого слова. Плідні напрацювання П. Плитки-Горицвіт тільки після її відходу побачили світ в окремій книзі «Старовіцкі повісторьке» [2]. У ній була представлена лише невелика частина творчої спадщини гуцулки, домінуюча частка ще чекає на публікацію. Від початку XXI століття в Україні пройшла низка виставок, на яких організатори демонстрували рукописні книги, зошити з фольклорними записами, спогадами, поезіями, казками, а також ікони й живописні роботи руки П. Плитки-Горицвіт. Заходи відбулися в Києві [3]², Коломиї³ та інших містах країни. Серед експонатів завжди вирізнялися витинанки письменниці, які вона виготовляла, дотримуючись традиційних прийомів, характерних для орнаментальних витинанок цього краю, водночас в її оздобах упізнаємо особистісну манеру, пов'язану насамперед із м'якими плавними лініями прорізних мотивів.

¹ Стаття присвячена 25-й річниці відходу письменниці, поетки, збирачці фольклору, народної художниці й майстрині витинанки Параски Плитки-Горицвіт (1. 03. 1927 - 16. 04. 1998).

² В музеї Михайла Грушевського (2009), в Національному музеї літератури (2010), в Мистецькому Арсеналі (грудень 2019 – січень 2020).

³ В Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського (2013), у Музеї писанкового розпису (2017).

Значна кількість паперових оздоб П. Плитки-Горицвіт після її відходу зберігалася в Літературно-меморіальному музеї Івана Франка в селі Криворівня¹. Нині відкрито окремих Музей Параски Плитки-Горицвіт в приміщенні колишньої сільської ради, оселя письменниці стала його меморіальною частиною². Тут господиня витинанками декорувала рукописні книги, картонні коробки, дверцята шафи і навіть власну труну, що постійно була в її кімнаті. В одній із коробок із написом «Витинанки Плитки-Горицвіт. с. Криворівня» збереглося майже 200 її робіт, кожна з них наклеєна на окремих аркуш паперу, іноді вони розташовані парами (рис. 1).

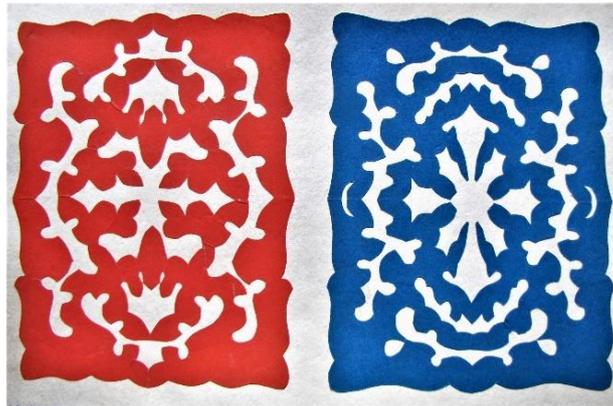

Рис. 1. Параска Плитка-Горицвіт. Витинанки, кінець ХХ ст, с. Криворівня Івано-Франківської обл., папір; вирізування. Літературно-меморіальний музей Івана Франка – Музей Параски Плитки-Горицвіт.

(Фото З. Косицької)

Сама майстриня розповідала про своє захоплення, що нерідко використовувала звичайні обкладинки від учнівських зошитів, найчастіше у неї виходили «килимові узорі» [4]. І справді, витинанки П. Плитки-Горицвіт мають переважно прямокутні, квадратні форми, нагадуючи за композицією й орнаментальними вирішеннями невеликі килимки. Перед вирізуванням майстриня складала аркуш кольорового паперу в два – три рази, що в розгорнутому вигляді завжди диктує композицію з двома перехрещеними осями симетрії і чотири рапортами. Головний акцент природно розміщується посередині виробу, найчастіше він набуває хрестоподібної, ромбічної, розеткової форми. Ажурні мотиви в усіх авторських оздобах виконані переважно на зразок видовжених химерних хвиль, аркоподібних дуг, умовного листя, що вільно розташовані на площинах оздоб [5]. Геометричних прорізів на витинанках П. Плитки-Горицвіт майже не спостерігаємо. Тільки невеликі за розміром ромбічні, квадратні, трикутні модулі майстриня використовувала для обрамлення лінійного характеру, формуючи декоративні рами на обкладинках книг, на кришках коробок (рис. 2).

Під час виставки в Мистецькому Арсеналі в Києві «Параска Плитка-Горицвіт. Подолання гравітації», витинанки експонували особливо вдало. Кожна паперова робота була оформлена між двома тонкими прозорими пластинами дещо більших розмірів і підвішена в просторі рядком на невеликій відстані від стіни й перпендикулярно до неї. Оздоба чергувалися з порожніми рамами, що створювало разом об'ємний простір як візуалізацію можливостей виходу

¹ Директорка Музею Ганна Луцук.

² Директор Музею Павло Рибарук.

Рис. 2. Параска Плитка-Горицвіт. Коробка для витинанок, кінець ХХ ст, с. Криворівня Івано-Франківської обл., папір; вирізування. Літературно-меморіальний музей Івана Франка – Музей Параски Плитки-Горицвіт. (Фото З. Косицької)

творчості за грані усталених меж. Вироби можна було оглядати з різних боків, що й траплялося раніше з народними витинанками, коли їх клеїли на шибках вікон перед святами, насамперед Різдом Христовим.

Так витинанки П. Плитки-Горицвіт разом із іншими експонатами – рукописними книгами, малюнками, світлинами – представляють нині одну з яскравих сторінок її творчого спадку. Всі авторські оздоби виконані за традиційними прийомами, що засвідчує бажання майстрині продовжувати звичаї, відомі їй з раннього дитинства. Для цього вона використовувала кольоровий папір різного забарвлення: червоний, зелений, синій, чорний. Ефектний декор із паперу прикрашав оселю письменниці впродовж усього життя, нині він демонструє її бажання примножувати красу в різних буденних і святкових справах. Витинанки П. Параски-Горицвіт постають для сучасників виразним проявом і правдивими свідками її любові до рідної землі, до традицій односельців, до звичаїв Гуцульщини.

Список використаних джерел:

- [1] Косицька З. (2014) Нотатки про сучасних майстрів Гуцульщини (щоденникові записи під час експедиції 16–25 червня 2012 р.). *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. 2014. (14). 191–204. Вилучено із: <https://um.etnolog.org.ua/zmist/2014/191.pdf>
- [2] Плитка-Горицвіт П. (2008) Старовіські повісторьке [Збірник народних оповідань, переказів, поезій]. Косів: Писаний Камінь.
- [3] Музиченко Я. (2009). Жінка-Горицвіт : [про письменницю й майстриню народного живопису П. Плитку-Горицвіт] *Україна молода* (15 травня). Вилучено із: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/1406/163/49533/>
- [4] Качкан В. (2008). Листи Параски Плитки – невивчене джерело етнокультури. *Фольклористичні зошити* (11). 143-156. – Вилучено із: dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18149/09-Kachkan.pdf?sequence=1
- [5] Косицька З. (2019). *Історія української витинанки* (с. 123). Київ: Вид-во ІМФЕ.